

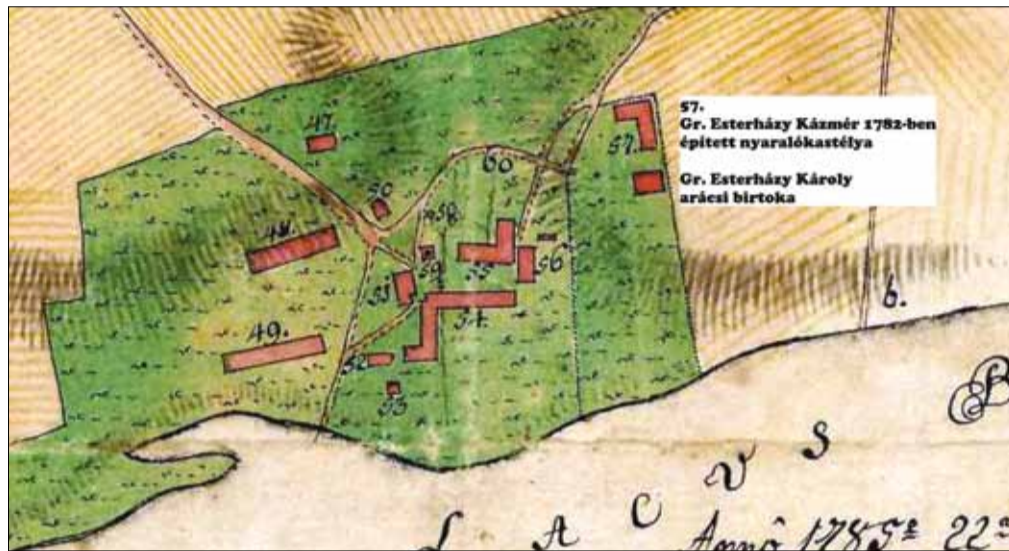

Az Esterházy-kastély „titkai”: Építkezés a rokon telkén

Jelenleg is folynak a füredi savanyúvíz első nagy épületének, az egykori Esterházy-nyaralókastély felújítási munkálatai, hamarosan elkészül benne az interaktív nyaralástörténeti kiállítás is. Most kezdődő sorozatunkban az épület történetének grádi-csait, érdekességeit mutatjuk be.

A szóban forgó, akkor még egyemeletes épület – a hozzá tartozó istálló-szekérszinnel – 240 évvel ezelőtt, 1782-ben épült az Arács és Füred falu alatti dombon, a tóparti savanyúvízen. Építtetője gróf Eszterházy Casimir, azaz Kázmér volt, akinek 4851 forint 12 krajcárjába került a füredi gyógyvíz közelében emelt első, főúri tartózkodásra szánt épület elkészítése. Bár ő viselte az építkezés költségeit, de a nyaralókastélyt nem a saját birtokán, hanem gróf galántai Esterházy Károly (1725–1799) egri püspök, Heves megye örökös főispánjának fundusán emelte (1. számú kép).

Az arácsi telek az Esterházy család azon pápugod–devecseri uradalmához tartozott, amely 1762-ben kötött családi egyezség során, járadékfizetési kötelezettséggel terhelten került a püspök egyedüli birtokába. A nemes főpapnak a helyi birtokait irányító tisztviselőivel történt levélváltásaiból kibontakozik az arácsi templom – amelyet

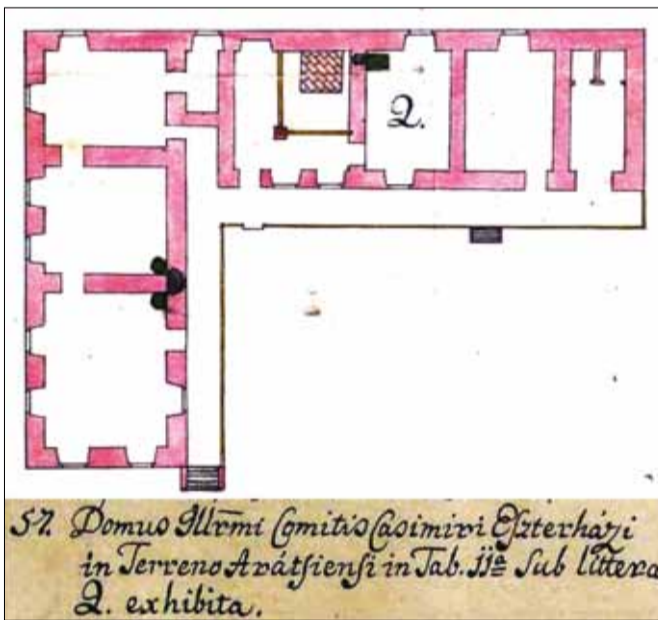

1. számú kép: Az Esterházy-kastély jelölése a Pálóczi Horváth Adám-féle, 1785-ben készített kéziratos, színezett térképrészleten

szintén ő építtetett – és az Esterházy-nyaralókastély építésének története is.

Az Esterházy-kastély építéséről

Az épületet Pauly Mihály, az Esterházyak pápai uradalmának vezető építőmestere (építész) tervezte és kivitelezte. 1781 nyarán elkészített tervei alapján 1782 március idusán, az épületalapok kitűzésével indult az építkezés, és szá munkra hihetetlenül rövid idő alatt, június végén be is fejeződött. A költségeket gr. Esterházy Kázmér készpénzben fizette, az építőanyagokat (fa, deszka, zsindegy, kő, téglák, mész stb.) a pápai uradalomból robotosok, napszámokban fuvarozták a savanyúvízre, ahol a kőműves pallér a legényeivel és más mesterek végezték a munkát. A különálló melléképülettel rendelkező épület egyenes szobasor-

3. számú kép: A nyaralókastély földszinti alaprajza Pálóczi Horváth Adám 1785-ös térképén

rát folyosó kötötte össze, helyiségeit csehboltozat fedte. A földszint laposabb boltozattal, alacsonyabb belmagassággal, az emeleti grófi lakosztály hangsúlyosabb méretekképp épült (2. számú kép).

Az építési ügyekben járatos – több mint 40 tervet építtető, felújító – Esterházy Károly püspök figyelemmel kísérte a balatoni birtokán folyó munkálatokat, és „az épületekkel sietni nem jó” véleményé-

2. számú kép: Az épület és az istálló jelenleg ismert legkorábbi ábrázolása Petrich András 1814-ben készített rajzán

nek többször hangot is adott. És igaza lett, mivel a sietős munkavégzés hibái még ezen a nyáron jelentkeztek. Az épület átadása előtt „...a Szoba Leány szobájának bolt haitása azon okból bé dőlt, mivel igen laposra volt bevetve... – s kiderült, hogy – ...a Kémény igen szűk, és nem a Konyha közepire van helyeztetve, hanem egyik szögletibe...”. A hibákat kijavították, és 1782 június végén gr. Esterházy kancellár (valószínűleg Ferenc) és felesége már itt nyaraltak az épületben. A savanyúvízi magánnyaraló első főúri vendégei a fiatal hársfákkal telepített zárt parkon keresztül közelíthették meg a füredi gyógyvízi fürdőt és a Balatont.

Az új épület, miként Dobrovits Dorottya művészettörténész 1979-ben megjelent tanulmányában írja: „a dombra épült, fölötte állt a környezetének, és esztétikailag még a Horváth-ház egyemeletes periódusában is uralkodó motívuma volt a fürdőtelepnek... Ez az első nagyszabású építkezés ezen a terü-

leten, maradandó anyagokból, esztétikai igényekkel, amely megindítja a későbbi építkezések sorát, mintegy példát mutatva az építkezőknek...”

Tulajdonosváltás és bérbeadás

Az Esterházy család tagjai csak néhány alkalommal vették igénybe a kastély-épületet balatoni nyaralásra, mivel azt a költségviselő gr. Esterházy Kázmér már az építést követő esztendőben, 1783 tavaszán kocsma és vendéglátóhelyként akarja hasznosítani. A bérbeadás azonban elhúzódik, s végül 1785-ben gr. Esterházy Károly fizeti ki az épület árát, s válik tulajdonosává a birtokán lévő épületnek. Intézője 1786-ban csaplárost helyez oda, aki az Esterházy uraság itt termelt borát méri ki. Így az épület 1786-tól megnyílik a nyilvánosság számára, és mint Eszterházy-vendéglőház válik ismertté a füredi fürdő fejlődéstörténetében (3. számú kép).

P. Miklós Tamás
(Folytatjuk)

A Vak Bottyán utca

Szeptemberben egy kedves meghívásnak tettem eleget. 100. évfordulóját ünnepelte a Balatonfüredi Adventi Egyház. Régi, jó családi kapcsolat fűz az Illyés családhoz, így örömmel fogadtam el a kedves invitálást. Megilletődötten léptem át a kaput, de nemcsak az ünnep miatt, hanem mert az egyház jelenlegi imaháza a mi családunké volt 1982-ig. Ott nőttem fel, ott töltöttem legszebb gyermekkori éveimet.

A takaros villa tetején lévő kis torony tette mesebelivé az épületet, de mesebeli volt nekem minden akkoriban. A napsütésben izzó, sárga, zöld, lila üvegablakok, az őrt álló két fenyőfa, hátul a lombos tuják, ahol remekül lehetett bújócskáz-

ni. A kertben valami mindig virágzott. Tavasszal az élénkpiros, cirmos, kénsárga, hófehér tulipánok színes virágszönyeggé varázsolták az udvart. A fehér és lila nárciszok, a fűben megbújó ibolyák, a lila orgonák, a házat Csipkerózsika kasté-

lyaként befutó vérvörös futórózsák édes illata úszott a levegőben. A nyári, születésnap virágom a rózsaszínű flox és nagy fejű margaréta volt. A kertet még színpompás dáliaik és halvány mályvák is tarkították.

Az apró szemű, mézédessárgabarackból remek lekvár készült (természetesen rengeteg cukorral, akkor még fele-fele volt az arány a cukor és a gyümölcs között, anyám is mindig így készítette), a szomszédokból áthajló zöld sárgabarackból degeszre ettük magunkat, nem győzték a felnőttek ta-

lálgatni, mitől fáj annyira a hasunk. Bíborvörös gyümölcsöket termő terebélyes meggyfán mászkáltunk, de nem vetettük meg az enyhén savanykás cigánymeggyet sem. A fehér húsú, léduős őszibarack uzsonnául szolgált. De pompás uzsonna volt a hatalmas karéj lekváros, zsíros, esetleg vajjas kenyér, melyet valahol mindig a kezünkbe nyomtak.

A lépcső alatt Tasi barátommal galambmegfigyelő állomást rendeztünk be. Kuporogtunk a kék zománcos zsírosbödönön, a nagy kék bödön volt az asztalunk. Szorgalmasan jegyzeteltünk, ma már nem tudom, mit figyelhattunk meg...

A Vak Bottyán utca emlékeim szerint tele volt gyerekekkel és nagyszülőkkel. Leginkább nagymamákkal. Persze, voltak szüleink is, de ők dolgoztak. Három hónap volt akkor a gyes, így nyaranta, iskola után a nagymamánál bandáztunk. Akkoriban kevés volt az autó, biztonságban voltunk az utcán is. Meg mindenki vigyázott, figyelt mindenkire. Az utcában göcsörtös törzsű akácok álltak, májusban illatorgiába vonva a környéket, de voltak itt szederfák is. Tudom, hogy eper, de mi szedernek hívtuk. Szederbokor a nagymamánál volt, a kerítés mellett hatalmas, zamatos, sötétlila gyümölcsö-

ket termelt. A szederfán esett meg, hogy Varga Tasi barátom fülébe belemászott egy fülbemászó. Az éktelen ordításra előrohanó mamustól kapott egy fülest, de Szabó doktor nénitől a fülmosás után már vígan jött vissza. A szomszédban a Madár lányokkal a hatalmas, virágzó, méhektől zsongó, földig nyúló cseresznyefa ágai alatt tündéreknek képzeltük magunkat, tündértáncot lejtettünk az alkonyatban.

Ribiánszkyéknál öt gyerek volt, edesapjuk távol dolgozott. Szombatoként mentünk elé az állomásra. Az anyuka előbb lecsutakolta az öt gyereket, aztán (Folytatás a 7. oldalon.)